OMSCHAKELEN

naar biologische tuinbouw onder glas

Deze brochure is bedoeld om glasgroentetelers kennis te laten maken met de biologische landbouw en hen inzicht te geven in de perspectieven voor omschakeling naar een biologische bedrijfsvoering

Ontwikkeling
De biologische land- en tuinbouw staat volop in de belangstelling, wat mede heeft geleid tot groei van de biologische sector. De consument let bij de aankoop steeds meer op de herkomst en productiewijze van de producten. In een aantal Europese landen ontwikkelt de markt zich snel. Nu supermarktketens biologische producten in het assortiment opnemen, zijn de vooruitzichten in Nederland gunstig.

Het ministerie van LNV streeft naar 10% biologische landbouw in 2010, in het plan van aanpak staan stimuleringsmaatregelen genoemd die deze groei bevorderen. De minister gaat er echter vanuit dat de markt zelf zijn werk moet doen, via een Task Force zijn er per sector **k**eten **b**usiness **p**lannen opgesteld waarin ketenpartijen komen tot bindende afspraken.

Europese Verordening en EKO-keurmerk
Het EKO-keurmerk is de herkenning voor de consument. Het keurmerk garandeert de biologische oorsprong van producten. Een belangrijke voorsprong op andere keurmerken dankt het EKO-keurmerk aan de internationale erkenning. Mede hierdoor wordt 60% van de Nederlandse biologische producten geexporteerd. Ook in Nederland geniet het merk vertrouwen bij de consument. Dit in tegenstelling tot een groot aantal andere milieumerken. Uit marktonderzoek blijkt dat de bekendheid van het EKO-keurmerk groot is.

Voordat het EKO-keurmerk gebruikt mag worden, moet het bedrijf gedurende een bepaalde periode volgens vastgestelde richtlijnen gewerkt hebben. Deze richtlijnen zijn opgenomen in de Europese Verordening (EEG) Nr. 2092/91. De tekst van deze Verordening is verkrijgbaar via de website www.skal.com of te bestellen bij Skal 038-426881.

Skal is de controle organisatie die toeziet op naleving van de Europese richtlijnen voor biologische landbouw.

Principes van de biologische landbouw
Uitgangspunt van de biologische landbouw is dat een gezonde bodem en omgeving het mogelijk maakt zonder kunstmest of bestrijdingsmiddelen gewassen te telen. De teelt vindt plaats in de grond. Een verantwoorde vruchtwisseling en zorg voor de bodem vormen de basis voor een gezond gewas. De belangrijkste kenmerken van de biologische landbouw zijn:

- vruchtwisseling met gebruik van groenbemesters en vlinderbloemigen,
- bemesting van de bodem met al dan niet verteerde organische mest of compost,
- bewuste rassenkeuze waarbij kwaliteit en ziekteresistentie voorop staan,
- mechanische onkruidbestrijding,
- verzorgen van de natuurlijke omgeving waardoor natuurlijke vijanden zich kunnen ontwikkelen,
- inzetten van biologische bestrijdingsmethoden,
- directere betrokkenheid van de ondernemer bij de afzet van zijn producten,
- extra aandacht voor de natuur en het milieu op en rond het bedrijf.

De motieven waarom telers omschakelen naar de biologische landbouw zijn verschillend. Feit is dat de teler die éénmaal de stap heeft gezet niet meer terug wil. Inmiddels zijn meer dan 1.400 bedrijven omgeschakeld. In de loop der jaren is er een schat aan kennis en ervaring opgedaan waarvan nieuwe omschakelaars kunnen profiteren.

Omschakelen

Omschakelen betekent vooral in de glastuinbouw een ingrijpende aanpassing van de bedrijfsvoering. Voordat het bedrijf de stap naar omschakeling maakt, zal het de gevolgen en de risico's vooraf moeten inschatten. Een goede voorbereiding en professionele begeleiding vergroten de kans op een succesvolle omschakeling. Om geleidelijk ervaring op te doen met de biologische productiemethode kan omschakeling het best gefaseerd plaatsvinden. Door langzamerhand het biologisch areaal te vergroten kan het bedrijf na vijf jaar geheel omgeschakeld zijn.

Het aantal biologische glasgroententelers is nog beperkt. Eind 2001 bedroeg het areaal groenteteelt onder glas ca 60 ha. Gezien de toegenomen vraag naar vruchtgroenten als komkommer, tomaten en paprika liggen hier mogelijkheden voor omschakeling.

De biologische teelt vindt plaats in de grond. Een aantal telers hebben onlangs de substraatteelt verruild voor de grondteelt. Deze telers leren opnieuw hoe ze het best met de grond kunnen omgaan. De uitgangspunten in de glasgroenteteelt zijn dezelfde als bij de vollegrond teelt.

Vruchtwisseling en Bemesting

Voor de teelt in de grond is het van groot belang dat de bodem in goede conditie is. Het aanbrengen van hoogwaardige compost en verteerde mest vormt een basis voor de teelt. De bemesting kan daarnaast worden bijgestuurd met gedroogde organische meststoffen. Hiervan zijn diverse samenstellingen in de handel. De hoeveelheden meststoffen worden afgestemd aan de hand van de bodemvoorraad en de gewasbehoefte.

Voor een goede bodemvruchtbaarheid en gezonde gewasgroei moet de vruchtwisseling liefst zo ruim mogelijk zijn. In de praktijk kiezen glastuinders veelal voor een vruchtwisseling van 1 op 2 of 1 op 3. Dit houdt in dat een plantenfamilie niet eerder dan na 2 of 3 jaar op hetzelfde stuk grond terugkomt. Tijdens de controle wordt het voorgenomen teeltplan ter beoordeling aan de Skal controleur voorgelegd.

De stikstofvoorziening vraagt in de praktijk van de biologische groenteteelt veel aandacht. Omdat er in de biologische landbouw geen kunstmeststoffen worden gebruikt, is het bijsturen van de gewasgroei lastiger. Voor de bemesting van de bodem en het gewas zijn er verschillende mogelijkheden:

1. Basisbemesting:
   Inwerken van organische mest en/of compost: Organische mest mag slechts gebruikt worden indien deze niet afkomstig is uit intensieve veehouderij. Varkens- en kippenmest kunnen alleen worden gebruikt als deze afkomstig zijn van biologische- of scharrelbedrijven.
2. Aanvullende meststoffen;
   N : Gedroogde mest, bloedmeel (13% N), Maltaflor, luzerne en andere plantaardige meststoffen
   P : Thomasslakkenmeel, ruwfosfaat
   K : Vinasse, patentkali
   Mg: Kieseriet, bitterzout

Een biologisch bedrijf heeft ook met de nationale mestwetgeving te maken. Met behulp van mineralenbalansen wordt evenwichtsbemesting nagestreefd. Vanaf 24 augustus 2000 is de aanvoer van stikstof uit dierlijke mest gelimiteerd, per jaar mag er 170 kg N per ha worden aangevoerd.

Uitgangsmateriaal

Zaaizaden en pootgoed zijn zoveel mogelijk op biologische wijze vermeerderd. Voor diverse gewassen zijn biologisch vermeerderde zaden verkrijgbaar. Indien er geen biologisch zaalzaad voorhanden is moet ontheffing worden aangevraagd via Skal bij Laser, groentezaden mogen in geen geval ontsmet zijn met pesticiden. Ook plantgoed moet volgens de biologische productiemethode zijn opgekweekt. De grote plantenkwekers hebben hier reeds meerdere jaren ervaring mee. Ook het biologisch opgekweekt plantgoed voldoet aan de NAKG eisen.

Gewasbescherming

Om de bodem gezond te houden wordt er een vruchtwisseling van minimaal 1:2 aangehouden. In geval van bodeminfecties kan de bodem worden gestoomd. Grondstomen beperkt tevens de onkruiddruk.

Uiteraard speelt biologische bestrijding van plagen een belangrijke rol in de biologische landbouw. De slagingskans van de biologische bestrijding hangt mede af van de locatie. Van buitenaf kan de biologische bestrijding worden verstoord, een gunstige omgeving en goede afspraken met de buren vergroten de kans op succes. Omdat het gewas zelf voldoende weerstand moet opbouwen tegen mogelijke infecties is een rustige groei en optimale klimaatbeheersing belangrijk. In de praktijk worden de gewassen komkommer en tomaat zo open mogelijk gehouden. De stevigheid van het gewas wordt verbeterd door bespuiting met bitterzout, bestuiven met gesteentemeel of door een 'hard' gewas te telen.

Over het algemeen let een biologisch teler vooral op ziekteresistentie bij de keuze van het ras. Hierdoor zijn een aantal goed producerende rassen minder geschikt voor de biologische glastuinbouw. Meeldauwtolerante komkommerrassen zijn nu eenmaal minder productief.
Doorgaans besteedt een biologische tuinder ook meer aandacht aan scouting in inzet van biologische bestrijders. Er zijn slechts enkele correctiemiddelen die in voorkomende gevallen ingezet mogen worden.

Onkruidbeheersing

Naarmate de bodemvruchtbaarheid beter is, groeien ook de onkruiden beter. In hoog opgaande gewassen zoals tomaat en komkommer is het extra werk door onkruiden vrij beperkt. In laagblijvende gewassen zoals sla en andijvie moet men één of twee keer met de schoffel door het gewas heen.

Economie

De bedrijfseconomische perspectieven bepalen in grote mate de keuze voor omschakeling. Na omschakeling zijn de kilogramopbrengsten van vruchtgewassen meestal lager. Dit wordt veelal goedgemaakt door hogere prijzen. Teelten als kropsla die per stuk worden verhandeld hoeven niet onder te doen voor een reguliere teelt. Ze komen vaak wat trager op gewicht maar worden veelal weer lichter gesneden.

De kosten voor plantgoed en zaaizaad nemen na omschakeling toe. In de praktijk wordt er ook meer uitgegeven aan herstel of onderhoud van de bodemvruchtbaarheid. Veel grotere kostenposten komen erbij wanneer een op tomaten gespecialiseerd bedrijf ook moet investeren in bijvoorbeeld een sorteermachine voor komkommers.
De kosten voor chemische gewasbescherming en kunstmest vervallen uiteraard.

Daarnaast kunnen afhankelijk van de teelt de arbeidskosten voor onkruidbestrijding en extra gewasonderhoud oplopen.

Afzetmarkten

De consument die biologische producten koopt doet dat in een natuurvoedingswinkel, op een dagmarkt (boerenmarkt), via een abonnement op een groentepakket en steeds vaker via de supermarkt. Met name Albert Heyn, Dekamarkt, Nieuwe Weme en Laurus breiden het assortiment biologische producten uit. Hierdoor worden de producten voor een breder publiek toegankelijk.

Net als voor gangbare producten is Nederland voor biologische producten een belangrijke exporteur. Met name Duitsland, Scandinavië en Engeland zijn belangrijke afnemers.

Handelsbedrijven

Voor de afzet van de biologische groenten zijn diverse mogelijkheden:

* Via de gespecialiseerde groothandelaren, de belangrijkste zijn:
  - Udea. Uden
  - Kroon Nieuwegein
  - Odin Holland C.V. Geldermalsen
  - Van der Steen, Amsterdam
  - Zaaister, Tolbert
  - Zann Waddinxveen
  - Eosta int. B.V. Waddinxveen
  - Green Organics B.V. Dronten
* Telerscoöperatie Nautilus Lelystad
  Via deze coöperatie worden veel akkerbouwmatig geteelde groenten verhandeld. Zij leveren aan groothandelaren, supermarkten en aan verwerkende industrieën.
* Veilingen:
  - Greenery international Barendrecht
  - ZON Grubbenvorst
* Boerenmarkten, huisverkoop en abonnementsystemen. Hierbij worden de producten rechtstreeks aan de consument aangeboden.

Omschakeling

Bedrijven die de uitdaging van de biologische landbouw aangaan, hebben eerst te maken met een omschakelingsperiode. In deze periode past men wel de biologische productiemethode toe maar de producten mogen nog niet met EKO-keurmerk worden verhandeld. Sinds een aantal jaren mogen onverwerkte verse groenten wel met een aanduiding *"geteeld tijdens omschakeling naar biologische landbouw"* worden verhandeld Deze aanduiding mag worden aangebracht als op het moment van oogst minimaal een omschakelingsperiode van twaalf maanden in acht is genomen. Soms is verkorting van de omschakelingsperiode mogelijk, afhankelijk van de voorgeschiedenis van de grond. Het is hierbij raadzaam om een omschakelingstraject met en adviseur op te stellen voordat de Skal controleur de bedrijfssituatie gaat beoordelen.

Voor omschakelaars bestaat er een *regeling stimulering biologische productiemethode,* de aanvraag verloopt via Laser. Naast deze regeling kan de biologische producent gebruik maken van groenfondsfinanciering. Groene financiering kan 1 tot 2% rentevoordeel opleveren.

Voor meer informatie bel:

DLV biologische landbouw
Leen Janmaat 06-10925026